

İNDETERMİNİZM

Kâinattaki sebep-sonuç ilişkisinin zorunlu olmadığını ileri süren, ilâhî ve insanî iradenin hürriyetini mümkün gören felsefî teori; determinizmin karşısı (bk. DETERMİNİZM).

INDEX ISLAMICUS

Batı dillerinde İslâm dini ve İslâm dünyasıyla ilgili neşriyatı takip eden bibliyografik yayın.

Başta dergiler olmak üzere konferans tebliğleri, armağanlar, araştırma koleksiyonları gibi ortak neşriyatı takip ederek makale başlıklarını tasnifli halde ilim adamlarının istifadesine sunan bu yayının projesi, 1950'li yılların ortalarında Londra Üniversitesi'nin School of Oriental and African Studies kütüphane sorumlusu James Douglas Pearson tarafından başlatılmış ve 1906-1955 yılları arasında yapılmış neşriyatı kapsayan ilk cilt 1958'de ve onu takip eden her beş yılda bir diğer ciltler yayımlanmıştır. 1977'den itibaren ayrıca yılda dört fasikül halinde çıkmaya ve bu fasiküller 1992'den sonra yıllık cilt halinde toplanmaya başlanmıştır. Yayın programına 1976'da monografi çalışmaları, 1993'te dergilerde neşredilen kitap tanıtım ve tenkidleri dahil edilmiştir. *Index Islamicus*'u yayıma 1982'den itibaren Cambridge Üniversitesi Kütüphanesi uzmanlarından Geoffrey Roper hazırlamaktadır. 1665-1905 arası geriye dönük neşriyatın ve 1665-1980 arasında daha önceki sayılara alınmamış olanların indeksini Berlin'de Wolfgang Behn hazırlamış ve indeks Adıyok Yayınevi tarafından ek ciltler halinde yayımlanmıştır.

Index Islamicus'ta sadece şarkiyatçıların değil Batı dillerinde yazan müslüman ilim adamlarının makaleleri de kaydedilmekte, düzenli olarak taranan 2000 civarındaki dergide tesbit edilen bibliyografik künyeler ilâhiyat, dinî ilimler, tarih, coğrafya, antropoloji, güzel sanatlar, hukuk, eğitim, iktisat, siyaset, tabii ilimler, mimari, arkeoloji gibi yirmi beş ana başlık altında, ülkelere ve coğrafi bölgelere göre yetmiş iki bölümde tasnif edilerek verilmektedir. Bu bölümlerde, konferans ve seminer tebliğleri dahil olmak üzere her türlü kitap, dergi, makale ve hâtıra sayıları yazarlarına ve konularına göre hazırlanmış bibliyografik künyeleriyle sıralanmakta, ayrıca kullanıcılara yazar ve konu indeksleriyle kolaylık sağlanmakta-

dır. Her sayıda bir de alfabetik kitap tenkidi bölümü yer almaktadır. *Index Islamicus*, aynı zamanda sınıflara ayırdığı alanlardaki çalışmaların gelişimiyle ilgili istatistikî bilgiler de vermektedir. Mese-lâ söz konusu alanlarda 1906-1955 yılları arasında 26.076, 1956-1980 arasında 55.476 ve 1981-1995 arasında 101.731 çalışma belirlenmiştir. *İndeks Islamicus*, 1998'den itibaren ayrıca CD-ROM formunda da hazırlanmakta, dolayısıyla 1906 sonrası koleksiyon bilgisayar ortamında da kullanıcılara sunulmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

Index Islamicus, çeşitli sayılar, neşredenin ön-sözü; W. H. Behn, *Index Islamicus, Supplement 1665-1980*, Millersville 1995; "Index Islamicus", *BSMES*, IX/2 (1982), s. 202; J. D. Latham, "Index Islamicus", a.e., XVI/1 (1989), s. 77-78.



GEOFFREY ROPER

INDIA OFFICE LIBRARY
and RECORDS

Londra'da bulunan
bir kütüphane ve devlet arşivi.

Aynı binada faaliyet gösterdikleri için bu adla anılan kütüphane ve arşiv aslında birbirinden bağımsız iki ayrı kurumdur. Kütüphane (India Office Library), 1801'de İngiliz Doğu Hindistan Şirketi (East India Company) yöneticileri tarafından şirketin sahip olduğu basma ve yazma kitapların muhafazası için kurulmuş, yönetimi bir Sanskrit uzmanı olan Charles Wilkins'e verilmiştir. Arap yarımadasının doğusunda Endonezya'ya kadar uzanan çok geniş bir alanda faaliyet gösteren şirket bu coğrafyadaki diller, kültürler ve milletler hakkında zengin kaynaklara sahipti. Kuruluşundan kısa bir süre sonra koleksiyonunu hızla genişletmeye başlayan kütüphane, Doğu Hindistan Şirketi yerini İngiliz Hindistan hükümetine bırakınca (1858) yeni kurulan India Office'e, Hindistan'ın bağımsızlığını kazanmasından (1947) sonra İngiliz Milletler Topluluğu ile ilişkiler Bakanlığı'na (Commonwealth Relations), 1973'te de British Museum'a devredilmiştir. 1967-1991 yıllarında Güney Londra'da özel olarak yaptırılan binalarında faaliyet göstermiştir. 1991'de Kuzeybatı Londra'da yeni inşa edilen British Library binalarına taşınmıştır.

Günümüzde daha çok Hindoloji üzerine yoğunlaşan kütüphane sahip olduğu Arapça, Farsça yazma ve basma eserlerle British Museum'dan sonra İngiltere'deki en önemli merkezdir. Kütüphanede

bulunan Arapça 4500 yazma eserin büyük bir bölümü, XIX. yüzyılda İngiliz görevlileri ve ilim adamları tarafından toplanmıştır. İlk olarak XVIII. yüzyılın sonunda Güney Hindistan'daki Meysûr Sultanlığı ortadan kaldırılınca Tîpû Sultan'ın kütüphanesinde bulunan doksan dört adet Arapça esere el konularak 1806 yılında Londra'ya gönderilmiştir. Bu yazmalar kütüphanenin Tîpû Sultan koleksiyonunu oluşturmaktadır. 1807'de İngiliz Doğu Hindistan Şirketi görevlisi Richard Johnson'un, 1809'da şirketin Hindistan genel valiliği görevinde bulunan Warren Hastings'in, 1814'te Alexander Kinloch Forbes'in, 1824'te John Leyden'in, 1837'de Fort William'ın yazma koleksiyonları kütüphaneye devredilmiştir. Ayrıca 1851'de Bîcâpûr'daki Âdilşâhîler hânedanından kalan 434 adet Arapça, 1876'da da Bâbürlü sultanlarına ait 2900'ü Arapça toplam 3710 yazma eser kütüphane koleksiyonuna dahil edilmiştir.

Kütüphanede bulunan Arapça yazma eserlerle ilgili ilk katalog 1877'de basılmış, bunu 1930, 1936, 1937 ve 1940 yıllarında yayımlanan diğer ciltler takip etmiştir. Arapça koleksiyondaki eserler daha çok İslâmî ilimlerle ilgilidir. Bunların en eskisi İbnü's-Sikkî'tin 461 (1069) istinsah tarihli *el-Elîzâz*'ıdır. Ebû Temmâm'ın *el-Hamâse*'si 507 (1114), Ebû Ubeyd el-Herevî'nin *Kitâbü'l-Ğarîbeyn*'i 510 (1116) yılında istinsah edilmiştir. Zekeriyâ el-Kazvî'nin '*Acâ'ibü'l-mahlûkât*', Şah Veliyullah'ın Arapça eserleri, Abdülbâsî't el-Bulkinî'nin *el-Vefâ bi-şerhi'l-İştîfâ'* ve İbn Kâdî Şühbe'nin *el-İ'îlâm bi-târîhi ehli'l-İslâm* adlı eserleri dikkat çeken diğer kitaplar arasında zikredilebilir.

Yaklaşık 6500 eserle kütüphane aynı zamanda Avrupa'daki en zengin Farsça yazma eser koleksiyonuna sahiptir. Bunların 2700 kadarı Bâbürlü dönemine, 300 kadarı da Tîpû Sultan'ın kütüphanesine aittir. En eski Farsça yazma 523 (1129) tarihli olup *Tefsîr-i Sûrâbâd*'nin bir bölümüdür. Bu eserlerin birçoğu minyatür ve resimlerle süslenmiştir. Farsça yazmalar katalogunun I. cildi Hermann Ethé tarafından hazırlanmış olup (Oxford 1903) 1902'ye kadar kütüphaneye dahil edilen eserleri ihtiva eder. Yine Ethé'nin hazırladığı katalogun II. cildi Edward Edwards tarafından yeniden gözden geçirilmiş (Oxford 1937), fakat mevcut kitapların tamamı dahil edilememiştir. Arapça ve Farsça eserlerden seçilen paleografi örnekleri, Arthur John Arberry'nin açıkla-